

W S P O M N I E N I A

Danuta Molenda
(23 VI 1931 – 22 III 2004)

Danuta Molenda była wybitnym historykiem, jedną z niewielu badaczek, która podjęła się odkrywania kart z przeszłości mało kobiecej dziedziny, jaką jest eksploatacja surowców naturalnych, najwybitniejszym znawcą dziejów górnictwa kruszcowego w średniowiecznej i nowożytnej Polsce.

Warszawianka z urodzenia, w latach 1949–1954 studiowała na miejscowym Uniwersytecie, tam też na seminarium Mariana Małowista rozpoczęła swą naukową przygodę z dziejami górnictwa. Jej sposób pracy naukowej, podejście do prowadzonych badań brały początek z tego, tak ważnego dla polskiej historiografii seminarium. Praca magisterska Danusi poświęcona było organizacji przedsiębiorstw górniczych Fuggerów w południowych Niemczech.

Na ostatnim roku studiów podjęła współpracę z „Kwartalnikiem Historii Kultury Materialnej”, a w marcu 1954 roku rozpoczęła pracę w utworzonym dopiero co Instytucie Historii Kultury Materialnej PAN w Pracowni Historii Górnictwa i Obróbki Metali. Tu też uzyskała wszystkie stopnie i tytuły naukowe (1962 — doktorat, 1973 — habilitacja, 1988 — profesura nadzwyczajna, 1995 — profesura zwyczajna). Przez niemal półwiecze pracy naukowej spod jej pióra wyszło kilka monografii i wiele artykułów. W latach sześćdziesiątych i siedemdziesiątych, zgodnie z ówczesnymi założeniami metodologicznymi i potrzebami badawczymi, Danusia podjęła wieloletnie badania nad dziejami złóż rud ołowiu leżącymi na pograniczu małopolsko-śląskim. Dwie najważniejsze monografie: *Górnictwo kruszcowe na terenie złóż śląsko-krakowskich do połowy XVI w.* (Wrocław 1963) oraz *Kopalnie rud ołowiu na terenie złóż śląsko-krakowskich w XVI–XVIII w.* (Wrocław 1972 — rok później wyróżniona Nagrodą Sekretarza Naukowego PAN) przyniosły możliwie pełne rozpoznanie zasięgu terytorialnego złóż, ich metod eksploatacji, rozmiarów i organizacji produkcji. Uzyskane efekty nie byłyby możliwe bez rozległej kwerendy archiwalnej, badań porównawczych i terenowych. Danusia była nie tylko historykiem gabinetowym, zawsze interesowały ją dawne rozwiązania techniczne poznawane *in situ*. To podejście dotyczyło nie tylko obiektów związanych z dawnym

górnictwem; chętnie odwiedzała kolegów z Zakładu Historii Kultury Materialnej prowadzących badania miast w Solcu i Fromborku. Uczestniczyła w opracowywaniu, dziś może nieco zapomnianego, ale klasycznego dzieła, jakim jest *Katalog Zabytków Przemysłu w Polsce*. W ten sposób stała się światową prekursorką archeologii przemysłowej, a swój dorobek w tej dziedzinie przedstawiała na międzynarodowych konferencjach poświęconych tej dziedzinie m.in. w Bochum, Lyonie i Pradze. Była także członkiem Grupy Narodowej Międzynarodowego Komitetu Ochrony Dziedzictwa Przemysłowego (TICCIH). Jako uznany badacz w dziedzinie dawnego górnictwa środkowoeuropejskiego, utrzymywała ścisłe kontakty z szeregiem ośrodków badawczych: Narodowym Muzeum Techniki w Pradze, Słowackim Muzeum Górnictwa w Bańskiej Szczawnicy, zespołem historii górnictwa i hutnictwa przy Akademii Górniczej we Freiburgu. Na szczególne podkreślenie zasługuje wieloletnia, trwająca od roku 1970, współpraca z niemieckim czasopismem „Der Anschnitt”, dla którego Danusia przygotowywała co roku bibliografię polskich prac poświęconych dziejom górnictwa. Symptomatyczny jest też fakt, że wspomniane dwie monografie doczekały się większej liczby recenzji w czasopismach zagranicznych niż krajowych.

Nowym wyzwaniem naukowym było podjęcie wraz z A. Keckową redagowania trzeciego tomu *Historii kultury materialnej Polski w zarysie* (Wrocław 1978). Ich autorstwa był rozdział o zdobywaniu surowców mineralnych, zaś samodzielnie napisała wstęp, w którym przedstawiła m.in. poglądy ówczesnych Polaków na temat pracy, oraz rozdział traktujący o wyżywieniu, a wspólnie z E. Krygierem o materialnych elementach wypoczynku i rozrywki.

W tym też czasie zainteresował ją fenomen dawnego miasta górniczego. Efektem dalszych badań były niezwykle interesujące rozdziały w monografiach takich ośrodków jak Olkusz lub Tarnowskie Góry, jak również syntetyzujące spojrzenie zaprezentowane po raz pierwszy podczas obrad XI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Toruniu w 1974 r., później przedstawiane na konferencjach w Münster, Prato i Sztokholmie.

Ostatnio zagadnieniami, które wzbudziły jej szczególne zainteresowanie, stały się: wykorzystanie w różnych dziedzinach życia miedzi, galmanu i ołowiu oraz handel nimi w dawnej Polsce. Sumą dla tego etapu badań stała się wydana w 2001 r. książka *Polski ołów na rynkach Europy Środkowej w XIII–XVIII wieku*. Nie zdążyła niestety dokończyć pracy poświęconej górnictwu kruszczowemu w Tatrach od XIII do XVIII w.

Danusia nie unikała trudu popularyzacji, pisząc hasła do *Encyklopedii Historii Gospodarczej* i *Encyklopedii Powszechnej PWN*.

Była niekwestionowanym autorytetem naukowym, można by rzec, że o swej dziedzinie wiedziała wszystko. Wspomagała wiedzą i umiejętnościami wielu badaczy młodszego pokolenia, była członkiem rad naukowych wielu placówek muzealnych, współpracując m.in. z warszawskim Muzeum Techniki, muzeami regionalnymi w Bochni, Olkuszu, Tarnowskich Górach, Legnicy, Wieliczce.

Zawsze chętnie poświęcała swój czas i energię na pracę w różnych komisjach, np. powoływanych przez Radę Naukową naszego Instytutu, wspierała kolegów w ich wysiłkach badawczych, służąc zawsze radą i życzliwą uwagą.

Pamiętać będę, jak jeszcze kilka lat temu Danusia opowiadała z pasją o swych krajoznawczych wyprawach po Polsce, i jak uśmiechnięta, mimo bólu i nie najlepszego samopoczucia, interesowała się moimi postęпами w pracy nad książką. Nie była to tylko zdawkowa życzliwość, ale żywe zainteresowanie, pozytywny doping, troska, by nie zaniedbać czegoś istotnego. Niezależnie od tego, jak postrzegamy jej śmierć, czy jako kres wszystkiego czy tylko ziemskiej wędrówki, Danusia będzie wśród nas obecna na kartach swych dzieł i w naszej pamięci.

Dariusz Główka

(Warszawa)